

## ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТЛУМАЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ СУДОМ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

### SOME ASPECTS OF INTERPRETATION OF INTERNATIONAL TREATIES BY COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION

Гуцова О.С., студентка III курсу міжнародно-правового факультету

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті здійснено аналіз деяких аспектів тлумачення міжнародних договорів Судом Справедливості Європейського Союзу (Court of Justice of the European Union). Для цього, зокрема, було досліджено важливі судові рішення, а саме: *Haegman*, *France v Commission*, *Council v Front Polisario*, *Bosphorus Queen Shipping*. Аналіз вказаних рішень дав змогу виявити певні особливості тлумачення міжнародних договорів. Було встановлено, що Суд Справедливості керується як міжнародним звичаєвим правом, яке знайшло своє зовнішнє закріплення у Віденській конвенції про право міжнародних договорів, так і окремими міжнародними договорами. Суд використовує вказані джерела міжнародного права взаємопов'язано, а не окремо одне від одного. Хоча для Європейського Союзу окремі міжнародні договори не є обов'язковими, вони використовуються для надання правильного тлумачення окремих норм міжнародного права. Тобто, Суд бере до уваги більшість джерел міжнародного права, а не тільки ті, що є обов'язковими для Європейського Союзу. У проаналізованих судових рішеннях можна знайти посилання, зокрема, на резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, консультативні висновки Міжнародного Суду ООН.

З аналізу тлумачення міжнародних договорів Судом Справедливості ЄС також зроблено деякі висновки про практичне застосування Віденської конвенції про право міжнародних договорів. Так, Суд Справедливості в справі *Council v Front Polisario* зауважив, що Загальний суд неправильно застосував норми вказаної конвенції, і вказав на необхідне використання відповідних норм.

Також під час дослідження теми статті було розглянуто питання про загальне співвідношення міжнародних договорів та права Європейського Союзу.

Усі виявлені відомості дали можливість зрозуміти загальні аспекти тлумачення міжнародних договорів Судом Справедливості ЄС, які є необхідними для його характеристики як міжнародного суду.

**Ключові слова:** Суд Справедливості ЄС, тлумачення, міжнародні договори, Європейський Союз.

Some aspects of interpretation of international treaties by Court of Justice of the European Union were analyzed in the article. For this purpose, certain important court judgements were examined. They include *Haegman*, *France v Commission*, *Council v Front Polisario*, *Bosphorus Queen Shipping*. Analysis of above-noted judgements made it possible to find out specific features of interpretation of international treaties. It was learnt that Court of Justice follows international customary law, which is enshrined in the Vienna Convention on the Law of Treaties, as well as particular international treaties. Court uses these sources of international law in an interrelated way rather than separately. Although particular international treaties are not binding on the European Union, they are used for correct interpretation of provisions of international law. In other words, Court takes into account most sources of international law, not only those that are binding on the European Union. In the judgements analyzed, one can find references to United Nations General Assembly resolutions and Advisory Opinions of the International Court of Justice. Some conclusions are drawn about the practical application of the Vienna Convention on the Law of Treaties from an analysis of interpretation of international treaties by Court of Justice of the European Union. Thus, in *Council v Front Polisario* Court of Justice held that the General Court had misconstrued provisions of above-noted convention and pointed out on correct usage of such rules.

Furthermore, in the context of researching the issue of this article, the matter of correlation between international treaties and law of the European Union was also observed.

All of the information revealed made it possible to understand the general aspects of interpretation of international treaties by Court of Justice of the European Union, which are necessary to characterize it as an international court.

**Key words:** European Court of Justice, interpretation, international treaties, the European Union.

**Постановка проблеми.** Європейський Союз є досить прогресивним наднаціональним утворенням та має розвинути інституційну систему, до якої, зокрема, належить Суд Справедливості ЄС (Court of Justice of the European Union). Ця судова установа має за мету, перш за все, забезпечення однакового застосування права ЄС та розвиток правової системи Союзу шляхом тлумачення норм права. Але фактично Суд Справедливості ЄС є не тільки внутрішнім судом ЄС, а й має повноваження, які дають можливість охарактеризувати його як і міжнародний суд. Ідеться про те, що Суд поширює свою юрисдикцію на міжнародні договори, які є обов'язковими для ЄС. Так, Т.В. Комарова зазначає, що «міжнародна юрисдикція Суду ЄС полягає в можливості розгляду ним спорів між державами-членами і має фундаментальний характер. Так, Суд ЄС має юрисдикцію щодо будь-якого спору, що стосується предмета установчого Договору, якщо цей спір подається йому на розгляд відповідно до спеціальної угоди між сторонами [...] До міжнародної юрисдикції можна віднести й компетенцію Суду ЄС ухвалювати рішення відповідно до арбітражних застережень, які містяться в контрактах, укладених ЄС або від його імені, незалежно від того, регулюється цей контракт публічним чи приватним правом»

[1, с. 79]. Це означає, що Суд може тлумачити окремі міжнародні договори, які є частиною міжнародного права. Тому необхідним є дослідження деяких аспектів тлумачення міжнародних договорів Судом Справедливості ЄС.

**Огляд останніх досліджень.** Питання, пов'язані з функціонуванням судової системи Європейського Союзу, були предметом досліджень таких українських вчених, як Т.М. Анакіна, І.В. Камінська, О.М. Шпакович, І.М. Яворська. Змістовний аналіз організації Суду ЄС надано в монографіях Т.В. Комарової.

**Мета статті** – на основі судових рішень та нормативно-правових актів проаналізувати деякі аспекти тлумачення Судом Справедливості ЄС міжнародних договорів.

**Виклад основного матеріалу.**

Відповідно до ст. 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів: «договір» (англ. treaty) означає міжнародну угоду (англ. agreement), укладену між державами в письмовій формі та регульовану міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох пов'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування [2, с. 333]. Європейський Союз не є учасником вказаної конвенції, але Суд Справедливості ЄС зазвичай

використовує її як вираження звичаєвого міжнародного права. Також необхідно зазначити, що поняття «*agreement*» є більш широким за обсягом, ніж «*treaty*», тому в правовій системі Європейського Союзу, зазвичай, поняття «*treaty*», тобто договір, використовується щодо установчих договорів Союзу, а термін «*agreement*» (угода) – в більшості випадків щодо всіх інших міжнародних договорів.

Справа *Haegeman* є важливою для розуміння співвідношення міжнародних договорів та права ЄС, адже Суд Справедливості постановив, що «положення угоди з моменту вступу її в силу є невід'ємною частиною права Співтовариства [...] Відповідно суд має компетенцію виносити преюдиціальні рішення щодо тлумачення такої угоди» [3]. Тобто, у згаданому рішенні було закладено основи повноважень Суду тлумачити міжнародні договори, які є обов'язковими для тодішнього Співтовариства, а зараз відповідно для ЄС. Проте далі виникає питання, що саме для права ЄС є міжнародним договором, адже в установчих договорах Союзу немає визначення цього поняття. У такому випадку потрібно звернутися до рішення *France v Commission* [4], з якого необхідно винести такі положення: договором є зобов'язання, укладене суб'єктами міжнародного права, що має обов'язкову силу, незалежно від його формальної назви; договір має породжувати юридичні наслідки; за умови його невиконання відповідний суб'єкт міжнародного права може понести відповідальність на міжнародному рівні.

Перед тим, як перейти до розгляду судових справ, необхідно зазначити думку Камінської І. В. про те, що «в контексті огляду питань судового тлумачення важливим аспектом є межі надання Судом ЄС тлумачення, які він визначив у своїх рішеннях. Так, Суд ЄС не здійснює тлумачення права ЄС у разі, якщо: 1) тлумачення законодавства Співтовариства не має жодного відношення до реальних фактів національного судочинства; 2) проблема гіпотетична; або 3) Суду не надано достатньо юридичних чи фактичних матеріалів, щоб надати корисну відповідь національному суду» [5, с. 60].

Справою, яка має значення для теми статті, є *Council v Front Polisario* [6]. У 1996 році було підписано Євросередземноморську угоду про асоціацію між Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, з однієї сторони, і Королівством Марокко, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) [7]. Вказана угода передбачала, зокрема, лібералізацію взаємної торгівлі сільськогосподарською та рибною продукцією. Згодом для реалізації цієї мети було укладено ще одну угоду щодо взаємних заходів лібералізації сільськогосподарської продукції, переробленої сільськогосподарської продукції, риби та рибних продуктів (далі – Угода про лібералізацію) [8]. Рада ЄС допустила застосування Угоди про лібералізацію до території Західної Сахари. У зв'язку з цим Фронт Полісаріо (національний рух в Західній Сахарі) подав до Загального суду позов про анулювання рішення Ради щодо Угоди про лібералізацію, посилаючись, зокрема, на те, що воно порушує фундаментальні цінності права ЄС та несумісне з міжнародним правом [9]. Загальний суд під час розгляду питання про тлумачення угоди звернув увагу на таке: Марокко вважає Західну Сахару складовою частиною своєї території; Комісія та Рада ЄС знали, що Марокко застосовувало Угоду про асоціацію до території Західної Сахари, та не були проти цього; у вказаній угоді не було передбачено окремого положення, яке б виключало Західну Сахару з сфери дії угоди.

Загальний суд зазначив, що всі доводи в заяві стосуються питання про те, чи існує абсолютна заборона на укладення міжнародної угоди від імені Європейського Союзу, котра може бути застосована до території, яка фактично контролюється державою, що не є членом ЄС, без визнання суверенітету такої держави над цією територією Європейським Союзом та його державами-членами або, загалом, усіма державами («спірна територія») [9]. Відповіддю на це питання стало твердження, що в міжнародному праві

та праві Європейського Союзу немає абсолютної заборони проти укладення такої угоди і, відповідно, інститути ЄС мають достатньо повноважень в таких ситуаціях.

Тому суд вирішив, що сторони за мовчазною згодою домовилися про те, що «територія Королівства Марокко» має тлумачитися як така, що включає Західну Сахару та анулював Рішення Ради [10] в частині, котра дозволяє застосування Угоди про лібералізацію до території Західної Сахари. Проте Рада ЄС подала апеляцію до Суду Справедливості на рішення Загального суду.

Суд Справедливості, розглянувши справу, вказав, що для того, щоб мати можливість зробити правильні юридичні висновки з відсутності положення, яке б виключало Західну Сахару з територіальної сфери дії Угоди про асоціацію, у тлумаченні цієї угоди Загальний суд повинен був не лише дотримуватися правил добросовісного тлумачення, викладених у статті 31(1) Віденської конвенції про право міжнародних договорів, але й правил, закріплених у статті 31(1)(с) вказаної конвенції, відповідно до яких тлумачення договорів повинно здійснюватися з урахуванням будь-яких відповідних норм міжнародного права, що застосовуються у відносинах між сторонами [6]. Також було зазначено, що, враховуючи статтю 29 Віденської конвенції про право міжнародних договорів, договір зазвичай є обов'язковим для держави у звичайному значенні терміну її «територія», тобто стосовно географічного простору, над яким відповідна держава здійснює всі свої суверенні повноваження за міжнародним правом, за винятком будь-якої іншої території, наприклад території, що знаходиться під виключною юрисдикцією чи виключною міжнародною відповідальністю цієї держави. Якщо ж договір буде застосовуватися за межами території певної держави, то про таке прямо зазначається в ньому. У такому випадку виникає питання про дію міжнародного договору на території третьої держави. Так, Суд Справедливості зазначив, що під час тлумачення угоди необхідно враховувати принцип відносності міжнародних договорів, котрий закріплено в статті 34 Віденської конвенції про право міжнародних договорів, адже застосування до Західної Сахари Угоди про асоціацію призвело б до того, що цей договір стосувався «третьої держави», і не має значення, чи це були б корисні, чи, навпаки, шкідливі наслідки для такої країни. Також Суд звернув увагу на статтю 30(2) Віденської конвенції про право міжнародних договорів, де зазначено, що, якщо в договорі встановлюється, що він зумовлений попереднім або наступним договором або що він не повинен вважатися несумісним із таким договором, то переважну силу мають положення цього другого договору [2, с. 339]. З огляду на це Суд вказав, що Угода про асоціацію та Угода про лібералізацію є послідовними договорами, укладеними між тими самими сторонами, і що Угоду про лібералізацію, як більш пізній договір, що стосується конкретних та обмежених аспектів питання, котрі вже значною мірою регулюються більш ранньою угодою, необхідно розглядати як залежну від останньої [...] Положення Угоди про асоціацію, які не були явно змінені Угодою про лібералізацію, повинні переважати для цілей застосування останньої угоди, щоб не допустити будь-якої несумісності між ними. З цього випливає, що Угода про лібералізацію не могла тлумачитися в момент її укладення як така, що її територіальна сфера включала територію Західної Сахари, і що не було необхідності включати в неї пункт, що прямо б виключав цю територію зі сфери дії [6].

Наступна важлива справа щодо тлумачення Судом Справедливості міжнародних договорів – це *Bosphorus Queen Shipping* [11]. Справа розглядалася в межах преюдиціального провадження. Запит надійшов від Верховного суду Фінляндії в провадженні між *Bosphorous Queen Shipping Ltd Corp.* (компанія-власник судна *Bosphorous*, котре зареєстроване в Панамі) та *Rajavartiolaitos* (фінська прикордонна служба) стосовно накладеного вказаною службою штрафу

на компанію через розлив нафти судном у виключній економічній зоні Фінляндії. Ця справа торкалася 3 міжнародних договорів: Конвенції ООН з морського права, Міжнародної конвенції по запобіганню забрудненню з суден та Міжнародної конвенції щодо втручання у відкритому морі у випадках аварій, які призводять до забруднення нафтою. Щодо першої конвенції Суд зазначив, що вона підписана Європейським Союзом та її положення є складовою частиною правопорядку ЄС і мають обов'язкову силу. Друга конвенція є обов'язковою для всіх держав-членів ЄС і, до того ж, вона може мати значення у тлумаченні Конвенції ООН з морського права. Третя конвенція не є обов'язковою для ЄС, адже він не є стороною в названому договорі і більшість держав-членів не є такими, тому Суд не має повноважень тлумачити цю угоду в межах преюдиціального провадження. Проте вказана угода має бути взята до уваги під час тлумачення Конвенції ООН з морського права.

Під час розгляду справи Суд Справедливості вказав, що для тлумачення положень Конвенції ООН з морського права необхідно звернутися до норм міжнародного звичаєвого права, відображених в статті 31 Віденської конвенції, котрі обов'язкові для інститутів ЄС і є частиною правопорядку ЄС, та з яких видно, що договір має тлумачитися добросовісно, відповідно до звичайного значення, що необхідно надавати термінам договору в їх контексті та у світлі його об'єкта та мети [11]. Суд також звернув увагу на висновок Генерального адвоката, де зазначено, що з законодавчої історії статті 220(6) Конвенції ООН з морського права видно, що договірні сторони черпали натхнення з Конвенції щодо втручання у відкритому морі 1969 р., коли встановлювали, що прибережні держави також повинні мати юрисдикцію для вжиття заходів проти іноземних суден, що вчинили порушення у виключній економічній зоні в межах юрисдикції такої держави. Таким чином, необхідно визнати, що значення, яке має надаватися терміну «берегова лінія або пов'язані з нею інтереси» у статті 220(6) Конвенції ООН з морського права, в принципі має бути таким самим, як і значення, яке випливає зі статті I(1) і ст. II(4) Конвенції щодо втручання у відкритому морі 1969 р. [12].

Під час розгляду 10 питання Суд тлумачив положення конвенції, спираючись на цілі міжнародного договору:

автори Конвенції ООН з морського права мали намір надати прибережним державам право вжити таких радикальних заходів, якщо порушення, вчинене судном, спричиняє або загрожує завдати істотну шкоду цій державі, та якщо було встановлено, що судно несе відповідальність за таке порушення [...] Наведене тлумачення цього положення підтверджується метою Конвенції ООН з морського права, яка полягає в досягненні справедливого балансу для всіх цих морських районів між інтересами як прибережних держав, так і держав прапора, які можуть мати протиріччя [11]. У вказаному випадку необхідно погодитися з Феннеллі (Nial Fennelly), що об'єктом будь-якого тлумачення є справжні наміри законодавців, незалежно від того, чи є вони розробниками конституції або договору, законодавцями чи розробниками вторинного законодавства [13, с. 657].

Таким чином, проаналізувавши два судові рішення щодо різних за своєю природою міжнародних договорів, потрібно назвати певні аспекти їх тлумачення Судом Справедливості. Перша справа стосувалася закритого договору між ЄС та третьою державою, тобто не держави-члена Союзу, а друга – Конвенції ООН з морського права, яка є обов'язковою для більшості держав світу. В обох випадках Суд посилався на Віденську конвенцію про право міжнародних договорів як на кодифіковане звичаєве міжнародне право, вказуючи, що воно є обов'язковим для інститутів ЄС та є частиною правопорядку Європейського Союзу. Під час тлумачення деяких норм також було взято до уваги об'єкт та мету міжнародного договору. Тобто, це вказує на телеологічне тлумачення, в якому роз'яснюється зміст норм шляхом аналізу цілей прийняття певного договору. Особливістю тлумачення Конвенції ООН з морського права є те, що Суд трактував згаданий договір за допомогою інших міжнародних договорів з відповідного питання, хоч вони й не є для нього обов'язковими. Інакше кажучи, Суд тлумачив норми з огляду на положення взаємопов'язаних між собою конвенцій. Також необхідно зазначити, що Суд Справедливості в справі *Council v Front Polisario*, аналізуючи рішення Загального суду, вказав, що останній відійшов від рішення Суду Справедливості у схожій справі. Фактично, можна вважати, що існує певна прецедентна система, якої негласно дотримується Суд, хоча й не має такого обов'язку.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Комарова Т.В. Юрисдикція Суду Європейського Союзу: монографія. Харків: Право, 2010. 360 с.
2. Vienna Convention on the law of treaties (with annex). Concluded at Vienna on 23 May 1969. United Nations, *Treaty Series*, vol. 1155. URL: <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%201155/v1155.pdf> (дата звернення: 19.11.2021).
3. Case 181/73, Haegeman v Belgium. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:61973CJ0181> (дата звернення: 19.11.2021).
4. Case C-327/91, French Republic v Commission of the European Communities. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61991CJ0327> (дата звернення: 19.11.2021).
5. Камінська І. В. Доктрина методів тлумачення норм права, сформована у практиці Суду ЄС. *Проблеми законності*. 2021. Вип. 154. С. 51–64.
6. Case C-104/16 P, Council of the European Union v Front populaire pour la libération de la saguia-el-hamra et du rio de oro (Front Polisario). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:62016CJ0104> (дата звернення: 19.11.2021).
7. Consolidated text: Euro-Mediterranean Agreement establishing an association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Kingdom of Morocco, of the other part. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02000A0318\(01\)-20190719](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02000A0318(01)-20190719) (дата звернення: 19.11.2021).
8. Agreement in the form of an Exchange of Letters between the European Union and the Kingdom of Morocco concerning reciprocal liberalisation measures on agricultural products, processed agricultural products, fish and fishery products, the replacement of Protocols 1, 2 and 3 and their Annexes and amendments to the Euro-Mediterranean Agreement establishing an association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Kingdom of Morocco, of the other part. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:22012A0907\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:22012A0907(01)) (дата звернення: 19.11.2021).
9. Case T-512/12, Front populaire pour la libération de la saguia-el-hamra et du rio de oro (Front Polisario) v Council of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:62012TJ0512> (дата звернення: 19.11.2021).
10. 2012/497/EU: Council Decision of 8 March 2012 on the conclusion of an Agreement in the form of an Exchange of Letters between the European Union and the Kingdom of Morocco concerning reciprocal liberalisation measures on agricultural products, processed agricultural products, fish and fishery products, the replacement of Protocols 1, 2 and 3 and their Annexes and amendments to the Euro-Mediterranean Agreement establishing an association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Kingdom of Morocco, of the other part. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32012D0497> (дата звернення: 19.11.2021).
11. Case C-15/17, Bosphorus Queen Shipping Ltd Corp. v Rajavartiolahtois. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62017CJ0015> (дата звернення: 22.11.2021).
12. Opinion of Advocate General Wahl delivered on 28 February 2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62017CC0015> (дата звернення: 22.11.2021).
13. Nial Fennelly. Legal Interpretation at the European Court of Justice. *Fordham International Law Journal*. 1996. Vol. 20, Issue 3. P. 656–679. URL: <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1526&context=ilj> (дата звернення: 22.11.2021).